

En modernistisk kioskkrimi

Stein Rivertons Morderen fra Mørket er et stykke triviallitteratur med dybde og en krimi med skønlitterært højt niveau. Nr. 6 i Eschos serie, Gule Roser, fortjener ros.

Litteraturanmeldelse af Jonas Wedel-Brandt.

En krimi... Hmm... Ja... Jo... Det ser man jo ikke hver dag på sit skrivebord, når man skriver smagsdommeri for en publikation som LitteraturNu. Et stykke triviallitteratur fra 1914. Og så er den god. Noget af det bedste jeg har læst i lang tid. Bag på den står der, ”*Morderen fra mørket* fra 1914 er Stein Rivertons anden store roman og et intimt og psykologisk kammerspil maskeret som kriminalfortælling.” Jo tak, en krimi som prøver at være Ibsens *Gengangere* forklædt som pulp fiction. Det lyder jo meget storslået, og måske også lidt, som den slags ting, en forlægger skriver bag på en bog for at få den til at ligne noget andet og mere end en masseproduceret knaldroman. Men ok, Escho, det er sgu ikke helt løgn, om end det måske er en ret selv sikker beskrivelse af jeres bog.

Romanens rum er tæt og svedigt. Vinterkulden udenfor står i stærk kontrast til de tranlampebelyste små rum, de svedige romankarakterer bebor. Alle romanens karakterer er nervøst anlagte småborgere med hang til selvdestruktion. Doktor Flodin har svindlet banken for et højere beløb. Apoteker Frykman, som også er bankens kontrollør har grebet ham i regnskabsfusk. Kaptajn Nylander er deres begges ven. Da Flodin drukner sig i det novemberkolde Øresund, tager både kaptajnen og apotekeren det hårdt. Det er ikke det eneste, der binder dem sammen. Apotekeren holder også sin ven forsynet. Kaptajnen er nemlig kokainist. Få dage efter doktor Flodins selvmord bliver apotekeren fundet død, stukket i hjertet med en kirurgisk præcision. Nøjagtigt hvad selvmorderen havde truet med at gøre, få dage før han hoppede i sundet. I den lille by, ikke langt fra Stockholm, hvor doktoren, apotekeren og kaptajnen indtil for nylig alle tre residerede, er nu kun den gamle kaptajn og hans kokainflossede nerver tilbage. Men hvem har slået apotekeren ihjel?

Hammarbymordet var et brutalt knivmord begået i 1913 imod apoteker Johan Hallbergsson i Hammarby ikke langt fra Stockholm. Stein Riverton, eller Sven Elvestad, som hans borgerlige navn lød, har kunne læse om mordet i sin norske avis i Kristiania. Han skrev selv for avisen Ørebladet, og har måske hørt om sagen der. Om natten trængte en stadig uidentificeret mandsperson ind i det lille apotek i Hammarby, hvorefter han stak Hallbergson ihjel og sårede dennes barnepige. Intet blev stjålet fra apoteket. Kort efter blev to italienske vagabonder anholdt og en tilståelse presset ud af dem. Men da det blev påvist i retten, at de ikke kunne have været på gerningsstedet den pågældende nat, blev begge frikendt.

Elvestad har været stærkt inspireret af denne sag, og *Morderen i Mørket* er således også en slags *true crime* roman. Som hvis Jo Nesbø i 2015 havde skrevet en fikcionaliseret version af mordet på advokat Anders Lindholt i 2014. Dårlig smag? Måske, men vi er her ikke for at dømme 1910’erne. Det er en periode af nordisk historie, hvor ”god smag” og politisk korrekthed indenfor billig underholdning ikke rigtig er en ting, og at gøre en knaldroman ud af en mordsag er vand sammenlignet med andre forlystelser fra tiden. Hele debatten om det uetiske ved *true crime*-genren var slet ikke opstået endnu. Romanen lægger sig tæt op ad mange detaljer fra virkeligheden, og i romanen finder vi således to polske landstrygere under falsk anklage. Ligesom i virkeligheden, nægtede politen at løslade de to polakker, på trods af at de bevisligt har været en hel dagsvandring væk fra byen på gerningstidspunktet. Doktoren, dennes svindel, kaptajnen, dennes misbrug og mere er frie tilføjelser fra Rivertons fantasi.

Bogens stemme er detaljeret, poetisk og bedragerisk. Ting er ikke helt hvad de ser ud til. Riverton dækker handlingen i mørke og vinterkulde, som kun månen, enkelte stearinlys og olielamper forgæves forsøger at trænge igennem. Prøv at smage på følgende paragraf: ”Men besynderligt nok var kaptajnen ikke forundret over detektivens pludselige tilsynekomst. Det var, som om han allerede vandrede i en tåget og grå verden, hvor alt, som hændte, foregik bag lysdæmpende slør, hvor intet tydeligt kunne høres eller ses.”. Det kunne jo også have været Céline, der deprimeret over verdens uendelige grå og møgbeskidte ligegyldighed skriver en scene fra Rancy. Meningsløs død og slidte sind. Og hvor er det næste fix?

Når jeg nu har lovprist denne bog som et modernistisk mesterværk og sammenlignet Riverton med Ibsen og Céline, er det også på tide at komme tilbage til jorden og dens smudsige virkelighed. *Morderen fra Mørket* er og bliver en kioskkrimi. Selvom den er en fandens god kioskkrimi, er den hverken psykologisk kammerspil eller én af sidste århundredes største litterære bedrifter. Det er mestendels en lillebykrimi om banksvindel og kokainisme, som hen mod slutningen løses ved at *deus ex machina*-karakteren detektiv X dukker op og regner det hele ud. X er på mange måder genrens arketypiske geni/detektiv, som uden at afsløre sin mistanke køligt observerer sagens indicier, de involveredes psykologi og de fysiske beviser. Derefter afslører han med drama sin og bogens konklusion. På den måde rives læseren også tilbage til oplevelsen af kioskroman, hvor den nemmeste måde at forløse et handlingsforløb er at få en karakter til at dukke op og forklare hvad forfatteren har intenderet. Der skulle jo nødig sidde nogen ude i stuerne, som ikke har regnet gåden ud.

Denne udgaves omslag er ved Simon Bukhaves hånd en flot og dramatisk afbildning af en af bogens mest intense scener. Efter Flodins selvmord gengiver Frykman til Nylander den trussel, han fik ved sit sidste møde med doktoren. Profetisk truer doktoren med at komme tilbage med en kniv og stikke apotekeren mellem ribbenene. Efterfølgende takker han for at have fået en uges frist til at tilbagebetale de tyve tusind kroner; et beløb han aldrig kan nå at samle. ”Men jeg skulle ønske, jeg var død. Så skulle jeg gå ind til dem en nat og lægge en iskold hånd på Deres ansigt. Da han havde sagt dette, gik han.” Den iskolde spøgelseshånd kan ses på Eschos udgave og bidrager med en følelse af gru og rædsel til en allerede mystisk og mørk bog.

Stein Riverton
Morderen fra Mørket
Oversat fra norsk af Anders Jørgen Mogensen
Escho
160 sider
150 kr.
Udgivet den 1. juni 2022